

FEDERAL ALMANYA'DA TÜKETİCİNİN KORUNMASI VE BORÇLAR HUKUKU REFORMU (*)

Prof. Dr. Peter GILLES (**)

Çev : Dr. Rıza AYHAN (***)

«Tüketicinin Korunması», günümüzün son derece karışık ve önemli konularından birisidir. Konferans konusu olarak «Tüketicinin Korunması ve Borçlar Hukuku Reformu»nu tercih edişimiz; tüketicinin korunması düşüncesinin şimdiden müsbet bir düzenleme şeklinde ele alınması ve bunun da Borçlar Hukukunun toplu bir reformu şeklinde kendisini göstermesindedir. Bu, zamanımızda bu şekilde görünmekten başka, hiç şüphesiz ileride de bu görünümünü muhafaza edecektir.

Tüketicinin korunması, Medeni Hukuk için ölüm, kalım meselesi olarak almak, «Tüketicinin Korunması» meselesini sun'i hale getirir. Burada, açıklamalarımızın ışığı altında bir soru akla gelebilir. Acaba, eski, yetersiz ve zayıf hükümleri ihtiva eden Medeni Hukuk, yeni yeterli ve oldukça sağlam bir hukuk olacak Tüketici Hukukuyla, birbirinin hayatını tehlikeye itecek bir mücadeleye mi girişmektedir; yoksa birbirlerine destek olarak yaşama kuvvetlerini mi artıracaklardır? Bunun yanında hemen şu soru da sorulabilir: Acaba eşit olmıyan kuvvetlerin beraberliği, diğerinin etkilerini ortadan kaldırmaz mı? Ve bilhassa onun sonunu hızlandırmaz mı? Politik mülâhazaların nazara alınmasıyla ortaya çıkan bu nevi endişeler gibi, buna bağlı umutlar da yersizdir. Zira, Tüketici hukukunda son yıllardaki hızlı gelişme karşısında Borçlar Hukukunun yenileştirme çalışmaları, bu iki konu üzerindeki müşterek çalışmalar, endişeleri ortadan kaldırarak belirli bir rahatlık getirmiştir.

Bilindiği gibi, serbest piyasa sistemini ve sözleşme serbestliği esaslarını düzenleyen borçlar hukukumuzun, takriben yüz yıllık olan Medeni

(*) Yazarın Marmara ve Selçuk Üniversiteleri Hukuk Fakültelerinde 25.3.1986 ve 26.3.1986 tarihlerinde vermiş olduğu aynı konulu konferansın tam metnidir.

(**) Johann Wolfgang Goethe - Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk, Usul Hukuku ve Mukâyeseli Hukuk Bilim Dalları Öğretim Üyesi.

(***) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

Kanunumuzda yapılacak değişikliklerle, adil ve kuvvetli bir Tüketiciyi Koruma Hukuku yaratacağı iddia olunmaktadır.

Federal Almanya'da Tüketici Hukukunun gelişimi ve Borçlar Hukuku reformu çalışmaları, beynelmilel sahada mukayese edildiğinde; çalışmaların yeni olmasıyla mukayese edilemeyecek bir gelişimi olduğu görülür. Bütün bu gelişmelere rağmen, tüketicinin korunması düşüncesiyle tam manasıyla bağdaştırılamıyan serbest piyasa sistemlerinde, Medeni Hukukun geniş bir kodifikasyonu şarttır. Zira, şu ana kadar müşahade ettiğimiz gibi Medeni Hukuk hükümleri bu hususlarda yetersiz kalmaktadır. Ele aldığımız Tüketicinin Korunması konusu, bilhassa Avrupa Ekonomik Topluluğunda, son zamanlarda yoğun olarak ele alınmıştır. Bu sebeple Almanya'da olduğu gibi, benzeri problemleri olan Türkiye'de de, bu nevi çalışmaların, ilime ve iktisada yardımı olacağı kanaatindeyiz.

Tüketici Hukuku teşvik reformlarını, yeni bir Borçlar Hukuku reformu, ondan da öteye Alman borçlar hukuku reformu olarak ele almak, meselenin karışık olması karşısında konferansımız için zorunludur. Bu sebeple konferansımız/Tüketici hukukuna toplu bir bakış şeklinde cereyan edecektir. Bugünkü tebliğimiz de daha ziyade genel bir bilgi verme mahiyetinde olacak ve ister istemez meselelerin çözümünde ziyade problemlerin ortaya çıkarılması şeklinde belirecektir.

1) Yeni Borçlar Hukuku İçin Reform Teşviki Olarak Tüketici Hukuku

Daha önce de belirtildiği gibi, geçen on senede Tüketici hukukunun gelişmesi ile, yürürlükte olan Borçlar Hukukunun yetersizliği kendisini açıkça gösterdi. Borçlar Hukukunun, Tüketici Hukuku karşısındaki bu yetersizliği sebebiyle, Borçlar Hukukunun esaslı bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

1.1.) Tüketici Hukukunun Gelişimi

Bu başlık altında, yakın geçmişte Almanya'da hızla gelişen Tüketici Hukuku, sınırlı olarak ana hatlarıyla dile getirilmiştir.

1.1.1.) Tüketicinin Korunması ve Tüketici Hukuku

Takriben on sene evveline kadar, hukuk bilimi için «Tüketiciyi Koruma bir slogan mı? yoksa bir hukuk prensibi midir?» (K. Simitis) tartışması devam ediyordu. Bugün, hızlı bir tekamülden sonra Tüketiciyi Koruma politikası; diğer ülkelerde olduğu gibi, Federal Almanya'da da mer'î kanunlarda, ilmi ve kazai içtihatlarda kesin cevabını bulmuştur. Eğer, hemen hemen tüm endüstri ülkeleri piyasa ekonomisine yönelmeselerdi,

bugün Tüketicinin korunması sadece herhangi bir hukuk prensibi değil, bilâkis endüstri ülkelerinin hukuk nizamının, hukuk fikirlerinin temeli olurdu. Bu husus bilhassa Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye ülkeler için geçerlidir. Tüketiciyi Koruma düşüncesi milli hukuk sistemlerinde sadece Kamu hukuku, idare-ceza ve usul hukukunun etkisi altında kalmamış, aynı zamanda iktisat hukukunun ve herşeyden evvel özel hukukun ve bu arada borçlar hukukunun, hususi olarak da sözleşme hukukunun etkisi altında kalmıştır. Bugün sadece sözleşme hukukunda, Tüketiciyi koruma politikasını amaçlayan özel kanunlara münferit hükümlere, mahkeme kararlarına ve ilmi araştırmalara fazlasıyla rastlamak mümkündür. Bu araştırmalar Tüketici Hukukunun - ki bu iş hukukuyla mukayese edilebilir - özel hukukun bir dalı olduğunu ortaya koymuş, bu hukukun kendisine has prensip ve değerlendirmesinin mevcut olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Bu hukuk kategorisi (Özel hukuk) içinde tesbit edilen «Tüketici Hukuku» mevcudiyet ve geçerliliğini devam ettirmekte, tarihi gelişimi içinde tekamülünü bu şekilde devam ettirmektedir.

Daha açık ifade etmek gerekirse Tüketici Hukukuyla ilgili bu hususi düzenlemelerin alanı kesin değildir ve sınırları diğer hususi düzenleme alanlarıyla özellikle de özel hukukun çerçevesinden kesin olarak ayıramamıştır. Bu belirsizlikte henüz hızlı bir değişiklik de beklenmemektedir. Tüketicinin Korunması Hukukunun hukuki araçları ve ilmi teorileri, mevcut olan politik amaçlar ve stratejilere çok az uygundur. Bundan dolayı, bu yeni hukuk alanının esaslı veya çerçeve düzenlemesi, mevcut olan Tüketiciyi koruma Kanunları diğer ülkelerle mukayese edilebilir.

1.1.2.) Tüketici Hukuku Konusunda Özel Kanun Vaz'ı ve Medeni Hukuk

İlim hayatında olduğu gibi, kanun koyma hususunda da çoğunluk tarafından kabul edilen Tüketiciyi Koruma politikası genel taslağı mevcut değildir. Bundan dolayı geçmişte bununla ilgili olarak kanun düzenlemelerinde ne yapıldıysa veya plânlandıysa, bunlara sonradan ilâve edilen ciddi ve bütünüyle tasarlanan bir amaç program meydana getirilemedi.. Tüketici Hukuku sahasında yasama mekanizmasını daha ziyade basit problemler yönlendirmekteydi. Yani, eksik olarak koordine edilen, birbiriyle çatışan ve hatta yasama ile ilgili çelişkili çözümler ve çözüm tekliflerine sebep olan belirli problemlerin, ihtilafli durumların veya krizlerin ortaya çıkmasıyla oluşan fiili durumlara çözümler şeklinde belirlemektedir. Bunun yanında bu nev'i teşvik düzenlemelerin noksanlığı kanun koyucu tarafından biliniyor, bundan dolayı da yıllar sonra, bilhassa medeni hukukta olduğu gibi, bütünlüğü, ahengi bozmıyan; mümkün olduğu ka-

dar yenilikle değil, bilâkis tüketiciyi korumaya müteveccih, tüketiciyi koruma düzenlemelerine yer verilmek isteniyordu. Bunun için ahengi bozmamak için, özel kanunlarla düzenleme yoluna gidildi. Böylece Tüketiciyi koruma ile ilgili kanun koymada geniş ölçüde «Alman Medeni Kanunu» dışında, diğer tedvin hareketleri içinde bir hukuk bölünmesine yol açtı. Çok sayıdaki özel kanunlar ve küçük düzenlemelerin yapılması hukuka olan güveni sarstı. Geriye, çok değil, 1978 tüketiciyi koruma kanununun hareketinden sadece on yıl geriye bakıldığında, Tüketiciyi korumak amacıyla 100 den fazla özel kanun ve hususi düzenlemenin çıkartıldığını görürüz. Medeni Hukuk için bilhassa önemli olan düzenlemeler: Taksitle Ödeme Kanunu, Genel Muamele Şartları Kanunu, çok sayıda kira hukuku özel kanunları, Yatırımları Koruma kanunu, Kira Komisyonculuğu Kanunu, Tellallık ve İnşaat Yapımcısı Talimatnamesi, Açık öğretim dersine iştirakçilerin korunmasıyla ilgili kanun ve bunlara benzer diğer özel kanunlar eski veya yeni kanunlara dönüştürüldü. Yakın zamanda yürürlüğe konulan «seyahat sözleşmesi hukuku» kanunu, önce özel kanun olarak çıkartılmaktaydı; son anda Alman Medeni Kanununa dahil edildi. Bu gidiş bize Medeni hukukun Medeni Kanunla ilgili olan kısımlarının yeniden ele alınması gereği hususunda ilk sinyali verdi. Bu sadece Medeni Kanunla olan hususların yeniden düzenlenmesini değil, bunun gibi diğer kanunların da meselâ, yeni çıkan tellallık sözleşmesinin de düzenlenmesini gerektiriyordu. Buna mukabil mevcut «Kapı önü satıcıların icabından dönmesi ve benzeri muameleler üzerine kanun»lar yakınlarda çıkarılmıştır.

1.1.3.) Klasik-Liberal ve Tüketici Politikasıyla İlgili Sosyal Özel Hukuk

Bu yeni tüketici hukukunun gelişmesinde devamlı şikayet konusu olan husus, şüphesiz sadece hukukun kanunlaştırma tekniği olarak küçük parçalara ayrılması olmayıp, bilakis aynı zamanda klasik özel hukuk ile Tüketici hukuku arasındaki muhteva, siyaset ve de ideoloji farklılıklarından doğan uyumsuzluklardır. Bundan, günümüz medeni hukuk teorisinin en karışık metod problemlerinden biri ortaya çıkmaktadır. Acaba ananevi medeni mülkiyet hakkı, gelecekte özel kişilik hakkı şeklinde mi (yani daha değişik mi) tanımlanacak ve değişik şekilde mi oluşturulacak, geliştirilecektir. Yoksa klasik özel hukuk, tüketici haklarını düzenleyen özel kanunların sistemi bozan düşünce alanından ayrı mı tutmak gerekecektir. Bu 1977 yılındaki Medeni Hukuk gününün de ana temasıydı.

Muhteva ile ilgili bu uyumsuzluktan, tüketici hukuku ile klasik özel hukuk arasındaki görmezlikten gelinmeyecek değerlendirme farklarından ortaya çıkan büyük meseleleri, ya özel hukukun şimdikiye kadar ihmal edilen amme menfaatini tüketici hukuku yardımıyla kuvvetlendirmek su-

retiyile çözmek veya Tüketici hukukunun muhteva metod ve kanunlaştırma tekniği olarak kendi halinde mütalaa edilerek özel hukukun sosyalleştirilmesi engellenerek en kısa zamanda çözümlenmelidir. Nihai olarak söylemek gerekirse politik güç ve parti politikasıyla kararlaştırılacak bu tartışma, Federal Almanya'da azalmaksızın devam etmektedir.

1.1.4.) Özel Hukuk Reformları İçin İtici Güç ve Talep Faktörü Olarak Tüketici Hukuku

Bu kısa değerlendirme de, özellikle Tüketici hukukunun, ananevi özel hukuk için, hangi talebi ortaya koyduğu böylece açıklanmaktadır. Bu talep, tüketici hukukunun gelişmesine karşı takınılan tutumdan bağımsız olarak mevcuttur. Bu gelişme bizim Medeni hukukumuzun uzun süre, bile bile gözardı edemeyeceği, aksine derinlemesine tartışılması gereken esas meseleleri ortaya çıkarmıştır. Fakat herşeyden önce tüketici hukukunun gelişmesi, özellikle borçlar hukuku reformu için en önemli itici güçlerden birini teşkil etmiştir. Zira en azından medeni hukukla ilgili

- Sözleşmelerin kontrolü ve devletin müsaadesi
- Sözleşme öncesi temaslarda çıkabilecek muhtemel aksaklıkların kesin ölçüde hukukileştirilmesi, açıklayıcı hükümler getirilmesi ve reklam tedbirlerinin sıkı şekilde ele alınması
- Artırılmış bir mukavele tipi mecburiyeti
- Yazılı şekil ve muhteva mecburiyeti
- Mukavelelerin muhtevasının ayrıntılı kontrolü
- Hileli, çok taraflı sözleşmelere ve karışık akitler, birleşme akitlerine dikkat edilmesi
- Akitlerin butlan sebeplerini ve akit yapılması yasak olan hususları
- Koruma kanunları ve böylece genişletilmiş haksız fiilden korunması
- Veya özel mukavele hükümleriyle kolaylaştırılmış ihbar, rücu ve azil imkânları gibi araçlarla, esas prensiplerden, merkezi hukuk enstitülerinden ve klasik özel hukukun dolayısıyla Medeni düzenlemelerinden açıkça ayrılmaktadır.

1.2.) Borçlar Hukukunun Gelişmesi ve Borçlar Hukukunun Eksiklikleri

Medeni Kanunun Borçlar Hukuku kısmı aşağı yukarı 100 yıllıktır. Bu eski tarihine nazaran iyi bir durumda olması şaşırtıcıdır. Geçmişindeki bazı radikal, politik, toplumsal ve ekonomik değişikliklerine ve hızla iler-

liyen bir hukuk gelişmesine rağmen, Medeni Hukuk günümüze kadar hâlâ kullanılabilen ve işe yarıyan merkezi bir kanun olarak kalmıştır. Eski gücünden çok şey muhafaza edebilmiş olmasını, hazırlayıcılarının yüksek bir kanun koyma sanatına borçludur, ki bu kanun koyucular, iradi veya gayriradi olarak Medeni Kanunda olduğu gibi Borçlar Hukukunun genel hükümlerinin mücerretliğini, normlarının düzenlenebilirliğini, model mukavelerini hazırlanmasıyla müphem hukuk kavramlarını ve doğru olarak kullanılmış genel hükümlerinin çokluğunu temin ile elastiki ve değişken bir kanun metni yaratmışlardır. Bu metin de değişen hayat şartlarına sağlam bir uyum göstermiştir.

1.2.1.) Borçlar Hukukunun Etkisini Kaybetmesi ve Medeni Kanun Dahilinde Borçlar Hukukunun Yeniden Düzenlenmesi

Bu mükemmel düzenlenmiş kanun da etkisini kaybetme belirtilerinden kendini koruyamamıştır. Son on yıl içinde bu kanun birçok yerinden gittikçe yenilenme ve düzenleme ihtiyacı göstermiş ve kanun koyucu da birçok düzenleme ve yenilemede bulunmuştur. Mesela, kira hukuku ve hizmet sözleşmesi birçok kez değiştirilmiş, tefecilik paragrafı reformize edilmiş alım-satım ve istisna hukukuna sonradan iyileştirme hükümleri ilâve edilmiş, özel bir sözleşme hukuku yeniden ele alınmış ve buna benzer birçok düzenlemeler yapılmıştır.

Fakat Alman Medeni Kanununa, özellikle Medeni Kanunun borçlar hukuku kısmına, kanuni yenilikler açısından pek dokunulmamıştır. Çünkü, iç sistematik uyum hususunda ve aynı zamanda bu gibi büyük kanunların ananevi esas değerleri konusunda endişe duyulmaktadır. Tabii ki bu borçlar hukukunda da radikal kanuni değişiklikler olmayacağı anlamına gelmez. Bunlar daha ziyade Alman Medeni Kanununun dışında cereyan edecek hususlardır.

1.2.2.) Borçlar Hukukunun Medeni Kanun Dışındaki Gelişmeleri ve Borçlar Hukukunun Parçalanması

Geçen son on yılda, Federal Almanya'da kanun sayısı saldırı diyebileceğimiz ölçüde artmış, çok sayıda özel kanunlar ve hususi talimatlar Borçlar hukuku düzenlemeleriyle mevzuatımıza girmiştir ki bu da özellikle borçlar hukuku alanında aşırı bir hukuk parçalanmasına ve buna bağlı olarak da büyük bir hukuki belirsizliğe, hukuka yabancılaşmaya götürmüştür. Adalet Bakanlığının resmi olmayan araştırması (1980 Ocak'ına göre) neticelerine göre; Borçlar Hukuku kapsamında olan 2700 kararname ile 250 dolayında hayli dağınık kanunların Federal Almanya'da mevcut olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sadece bu araştırma dahi Borçlar Hu-

kukunun parçalanmasının boyutlarını oldukça açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Medeni Kanunun borçlar hukuku kısmının ve Medeni kanundan hasil olan Borçlar hukuku materyallerinden bir parçanın alınması veya çıkartılması ve onların özel bir şekilde kanunlaştırılmasına göz yumulduğu artık aşıkardır. Bu yüzden Medeni borçlar hukukunun telef olması sözkonusu olmakta ve büyük bir fonksiyon kaybına uğradığından söz edilmesi boşuna olmamaktadır.

1.2.3.) Hukuk İlimi ve Hâkim Hukuku Vasıtasıyla Kanuni Borçlar Hukukunun Revizyona Tâbi Tutulması (Yenilenmesi, Artırılması) ve Aşırı Yüklenmesi

Formal görünüşteki anlam kısıtlamaları yüksek aktiviteye sahip hâkim hukukunun ve bu alanda hukuk ilminin gelişmesiyle ve çok sayıda yeni hukuk kurumlarının geliştirilmesiyle sağlanmıştır. Bu arada sadece misâl olarak «culpa in contrahendo» (akit öncesi kusur) veya «müsbet olacağın ihlâli», «Hukuki muamelenin feshi» veya «Mesuliyet hukukuna göre borçlanma», - «beyyine külfeti» veya «finans edilmiş muameleler; «şahsiyet haklarının ve teşebbüs hakkının korunması için haksız fiil hukukunun genişletilmesi», veya «haksız fiil trafik sigortası mükellefiyetinin» tesis edilmesi hatırlanabilir.

Bu durumda, şayet bir revizyon yapılmazsa muhtevalı bir hâkim hukuku ve oldukça zengin hukuk doğmatiği, kanuni Borçlar hukukunu oldukça fazla işgal edecektir.

1.2.4.) Borçlar Hukukunun Toplumsal (İçtimai) Gerçeklerden Uzaklaşması ve Yeni Akid Tiplerinin Ortaya Çıkmasıyla Borçlar Hukukunun Kıymet Kaybı

Şu bir gerçektir ki, içtimai ve iktisadi gelişmeler Alman Medeni kanununun Borçlar hukukunu artık aşmaktadır. Bunlar mevcut kanuni hükümlerde ya hiç veya çok zor ifade edilen, halledilebilen gerçek problemler ve ihtilafli durumları beraberinde getirmiştir. Herşeyden önce gelişme esnasında sayısız ve çok farklı akid tipleri oluşmuştur, ki bunların Medeni kanun hükümlerinde daha evvel vaz olunmuş anlaşma tiplerine uyuşması ya mümkün olmamakta, ya da bu akit tiplerine uyması çok zor olmaktadır. Misâl olarak söylemek gerekirse bunları; «çeşitli şekilleri olan hizmet sözleşmesinden doğan, bugünkü eşya satım sözleşmeleri, bilhassa Banka ve Kredi muameleleri, yapım sözleşmesi, iş temini mukaveleleri, nakliye ve nakliye muameleleri, hekimlik sahasında eğitim, ihtimam ve tedavi sözleşmeleri, bakım ve tamir sözleşmeleri» veya bir başka alanda enerji tedarik sözleşmeleridir.

1.2.5.) Sosyal Eşitsizliğin Dengelenmesi İçin Klasik Özel Hukuktaki İctimai Hususların İhmali ve Himaye Kaidelerinin Yeterli Olmaması

Herşeyden önce bazı bilim adamları, politikacılar ve bir de ilgililer tarafından mer'î hukukun garip eksikliği olarak görülen hususlar ne ise, bu hususlar aynen muhafaza edilmektedir. Yani, üretim, dağıtım ve tüketim münasebetlerinde bulunan eşit olmıyan güçlerin durumunun dengelenmesi; buna ilişkin olarak da malları satanlarla alanlar arasındaki ihtilaflar, sözleşmelerin eşit şartlarda tanzimi aynen muhafaze edilmektedir. Bunların bazısı şüphesiz doğrudur. Zira bazı özel kanuni düzenlemeler istenilen sosyal dengeyi sağlayabilir. Alman Medeni Kanununun ilk liberal, ferdiyeci temel düzenlemesinde üzerine aldığı çeşitli mükellefiyetler (hürriyet, eşitlik vs.) yanında Borçlar Hukukunun birçok düzenlemesi zayıflar için tehlike arz etmektedir.

1.3.) Plânlanan Borçlar Hukuku Revizyonunun Sebepleri

Borçlar Hukukunun esaslı bir revizyonu için yeterli sebepler mevcuttur. Bunlardan önemli olanlarını burada bir kere daha tesbit edebiliriz. Bunlar: Kanun boşluğu; kanunların parçalanması, dağılması ve hukukun vatandaşlara yabancılaşması; hukukun gelişmesi sebebiyle kanunun eskimiş gibi görünmesi; sosyal-ekonomik değişiklikler sebebiyle realitedeki kayıp; ihmal edilen ictimai hususlar;

Bunların yanında, en ön safta, borçlar hukukunun artık tüketiciyi koruma düşüncesinden hareket etmeye başlamasıdır.

2 -)Borçlar Hukuku Reformu

Daha önce ele alınmış taslakta tartışılmıyan, fakat tesbit edilmiş bulunan Borçlar Hukukundaki değer kayıpları, borçlar hukuku reformunun esas vazifesi ve amacıdır. Bu reform şimdiye kadar müelliflerce ve kanun koyucularca belirtildiği gibi (Sosyal Demokratların eski Adalet Bakanlığı Vogel ve Schmude ile Hür Demokratların şimdiki Adalet Bakanı Engelhard tarafından değerlendirilmiş olup), esas hatları tesbit edilmiştir.

2.1.) Amaçları

Şu anda ele alınan Borçlar Hukuku reformlarının amaçlarını dört ana başlık altında toplayabiliriz.

- Eski ve yeni norm komplekslerinin genelleştirilmesi ve birleştirilmesi suretiyle kanun çokluğuna bir sınır getirilmesi; vatandaşın kanun hu-

zuruna çıkmasının kolaylaştırılması, vatandaşa yaklaşılmaması, kanunun basit anlaşılabilir bir hale getirilmesi,

- Medeni Kanunda hukukun parçalanmasının bertaraf edilmesi, eski ve yeni özel düzenlemelerin Alman Medeni Kanununa ilhak ettirilmesi suretiyle, Medeni Kanunun tabir-i caiz ise tekrar «genel hukuk» haline getirilmesidir. Özel düzenlemeleri ve özel kanunları (Kira Kanunu, İş Kanunu gibi), bir «Tüketici Kanunu» haline dönüştürülmesi,
- Borçlar Hukukunun, bugüne kadar yapılan ilmi çalışmalar ve mahkeme kararlarının ışığı altında ve buna muadil olarak tesbit edilen hâkim hukuku yardımıyla ele alınması, kanunun değişen hukuk gerçeklerine uyumu sağlanarak yukarıda belirtilen araçlarla, geleceğe yönelik esaslar dahilinde düzenlenmesi gerekir. Bu geliştirmede, bilhassa Borçlar hukukunun kanuni mukavele tiplerinin analiz edilmesi,
- Muhteva (iç) birliğin yenide sağlanması; ancak klasik özel hukuk ile zayıf durumda bulunanları korumaya müteveccih çok sayıdaki özel kanun arasında kıymet kaybına yol açan hükümlerin kaldırılması; özel hukuktaki sosyal hükümlerin kuvvetlendirilmesi ve ferdi, liberal esaslara dönmek suretiyle mümkün olabilir.

2.2.) Hazırlık Çalışmaları ve Tasarı (Maksat)

Bu problemlerin çözümü amacıyla Almanya'da uzun bir süredir çaba sarfedilmektedir. Borçlar Hukukunun genel bir revizyonu hususundaki çalışmalar 1974 yılından beri yapılmaktadır. Adalet Bakanlığı bu amaçla çeşitli çalışma grupları oluşturmuştur. Borçlar Hukuku reformunun başlangıcı, 1979 ve 1980 yıllarında Adalet Bakanlığı tarafından görevlendirilen ilim adamlarının hazırladığı (17) adet rapordur. Bu raporlar 1981 yılında iki kalın cilt haline getirilerek neşredildi. Neşredilen bu teklifler ilk seriyi teşkil etmiş ve bunlara ilâve olarak 1982/1983 yıllarında da bu çalışmalar devam etmiştir.

2.2.1.) Değerlendirmeler (Düşünceler) ve Teklifler

Bugüne kadar olan değerlendirmeler (düşünceler) yazarlara ve konularına göre aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Max - Planck Enstitüsü :

Mukayeseli Hukuk : Avrupa sözleşme hukukunun yeni gelişimi nazar alındığında Avrupa'nın 7 ülkesinde ki (Fransa, Britanya, İtalya, Hollanda, Avusturya, İsveç, İsviçre) reform kanunlarının mukayeseli hukuktaki araştırmaları bu ülkelerde Almanya'daki gibi bir faaliyet olmadığını göz-

termektedir. Bu ülkelerde de yeni düzenlemeler olduğu, zayıf olanların korunmasına yönelik kanunlar çıkarıldığı muhtemeldir, fakat Almanya'daki kadar gelişmemiştir.

Peters Zimmermann :

Zamanaşımı Süresi : Borç münasebetlerinin zaman yönünden etkisi; zamanaşımı sürelerinin mümkün olduğu ölçüde standartlaştırılması değerlendirilmiştir. Çeşitli kanuni zamanaşımı düzenlemeleri üzerine araştırma yapmalı ve basitleştirilmiş yeni düzenleme yolu araştırılmalıdır.

Hohloch :

Zarar Hukuku (Genel Olarak): Zarar hukukunun kanuni düzenlemesinin yeniden yapılması teklif ediliyor (BGB 249 - 255). Genel zarar hukukunun esaslı problemleri rizikonun önlenmesi problemi dahil olmak üzere araştırılmalıdır. Mala karşı zararlarının düzenlenmesi teklifindeki gibi ele alınmalıdır.

Medicus :

Sözleşme Münasebetlerinde Kusur : Akdi münasebetlerde kusur doktrininin normlaştırılması ve BGB de akit öncesi hakların ve mükellefiyetlerin yeniden düzenlenmesi teklif edilebilir mi? Fesih hakkı ve benzeri özel düzenlemeler BGB de, mahzurlu akdi birleşmelere karşı korumaya yönelik olarak düzenlenebilir mi?

Horn :

Akdi Süresi: Akdi süresi Borçlar Hukukuna ait bir düzenleme problemidir. Uzun süreli sözleşmeler ve sürekli borç ilişkilerinin hususi meselelerinin kapsamlı bir düzenlemesi teklif edilebilir mi? Uzun süreli sözleşmelerin tasfiye ve intibakında ve benzeri sürekli borç ilişkilerinde, önemli sebebin ihbarının veya muamelelerin yapılmış sebebinin ortadan kalkması halleri için, akdi intibak ettirilmesi, yeni muamele mükellefiyeti teklifi münakaşa edilmiştir.

Huber :

İfanın Bozukluğu: Vahdet arzeden satım Kanunu, ifanın bozukluğu hukukuna (ayıba karşı tekeffül) numune olabilir mi? Kanunun hangi değişiklikleri Borçlar Hukukundaki hangi pratik etkileri ortaya çıkarmaktadır. Satım Kanunu örneğine göre akdi pozitif ihlali değil, kanuni ihlali nazara alınarak ifanın bozukluğu toplu olarak ele alınmıştır. Bununla birlikte, bu sınırlar içinde kanuni hukukun birleştirilmesine gayret sarfedilmektedir.

Huber :

Satım Sözleşmesi: Hukuk gerçeğinin teknik, iktisadi ve hukuki gelişmesi nazara alınarak, satım hukukunda hangi gelişmeler ve tamamlamalar sunulmaktadır? BGB nin dışındaki gelişmeler (taksitle satım kanunu, ticari satış, AGBG nin satım hukukuna ait talimatları) kodifiye edilmeli midir? Bu sınırlar dahilinde, özel kanun vaz edilmesi meselesi nokta-i nazarından, kanuni satım hukukunun yazılması, lüzumlu veya mümkün olan eksikliklerin giderilmesi şeklinde ele alınmalıdır.

Igl :

Evlere Yapılmak Üzere Sipariş Verilen Şeyler Hakkında Sözleşme : Evde oturanların Medeni Hukuka ait akdi ilişkilerinin BGB de düzenlenmesi teklif edilebilir mi? Ev sözleşmelerinin düzenlenmiş Medeni Hukuk meseleleri Ev Kanununda noktalanmış ve ev sözleşmelerinin kabul edilmesi teklifi hususi Borçlar Hukuku münasebeti olarak BGB ye dahil edilmesi araştırılmıştır.

Deutsch/Geiger :

Hekim Tedavi Sözleşmesi : Hasta ile doktor arasındaki Medeni Hukuk münasebetlerinin BGB de özel olarak düzenlenmesi teklif edilebilir mi? Hekim tedavi sözleşmesinin çözümü hizmet sözleşmesinden neşet eder ve doktor-hasta münasebetlerinin önemli problemlerinin tanzimi, onun özel borç ilişkisi şeklinde kodifiyesinde kendini gösterir.

Weyers :

İstisna Akdi (Eser Sözleşmesi) : Hukuk gerçeğinin teknik, iktisadi ve hukuki gelişimi nazara alınarak, istisna (akdinde bazı gelişmeler ve eksikliklerin giderilmesi teklif edilmektedir? Bu hususta, Mimari ve Nakliye Hukukunun istisnaları ile genel bir istisna akdi düzenlemesi ele alınmalı ve bilhassa eksiklikleri düzeltilmelidir.

Musielak :

Masrafsız İş Görme : Masrafsız iş görme olarak telakki edilen, muamele tipinin muhtevalı bir düzenlemesi şayanı tavsiye midir? Bugüne kadar sadece kanuni olarak belirtilmiş masrafsız iş görme hukukunun, kanuni yeni düzenlemesi meselesi üzerindeki tartışma, bu çerçevede real tiplerin büyük pratik anlamı nazara alınarak yapılmalıdır.

Häuser :

Ciro Münasebetleri : Müşterinin kredid müesseseleri ile ilişkisinin bilhassa BGB de düzenlenmesi tavsiye edilebilir mi? Nakit olmaksızın öde-

me ilişkilerinde, bilhassa nakit olmaksızın ödeme ilişkilerinin aracılığında münasebetler BGB de düzenlenebilir mi? Uygun bir Kanun yenilemesiyle bu mümkün olabilir.

Keller :

Kıymetli Evrak Hukuku: BGB deki kıymetli evrak hukukunun yeniden düzenlenip, açıklık kazandırılması, BGB dahilinde, tavsiye olunmuştur. Banka Hukukundaki düzenlemeler de, kıymetli evrak hükümleri gibi, özel hükümlerle BGB ye dahil edilmelidir.

König :

Sebepsiz zenginleşme : Tatbikatın ve teorinin gelişmesine paralel olarak zenginleşme hukukunun da yeniden düzenlenmesi tavsiye olunmaktadır. BGB'nin haricindeki zenginleşme hükümleri kodifikasyonla BGB'ye dahil edilmelidir.

BGB'nin dogmatikleştirilen zenginleşme hukukunun yeniden düzenlenmesi ile bu müessesenin hukuk alanına yeniden hizmeti sağlanmış olacaktır.

Sehlechtriem :

Akdi ve Akid Dışı Mesuliyet: Kanun koyucu tarafından yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenlemede her iki mesuliyet şeklinin sahası yeniden tarif edilmeli ve bu durum dengeli bir hâle getirilmelidir.

Akdi ve akid dışı mesuliyet sistemleri (arasındaki ilişkinin sınırı hususunda şimdiye kadar olan durumun muhafaza edilmesi tavsiye olunmuştur. Bunun yanında, mesuliyet hukukuna ait bazı farklılıkların giderilmesi de tavsiye olunmaktadır.

von Bar :

Haksız Fiil: İlmî ve kazai içtihatların gelişmesine paralel olarak haksız fiilin şartlarının yeniden düzenlenmesi teklif olunmaktadır. Buna göre, BGB'nin 823. maddesinin 1 ve 2. fıkraları ile 826. maddesinin genişletilmesi veya eksiğinin giderilmesi amaca uygun olur.

Hukuka aykırı fiillerin, hukuka intibâkı suretiyle haksız fiil müessesinin yeni düzenlemesi teklifine bazı istisnalarla, bugüne kadar haksız fiil hukuku içinde kabul edilen, «Trafik Sigortası Mükellefiyeti, Şahsiyet Haklarının Himayesi, Teşebbüslerin Korunması vs.» hususları dahil edilmelidir.

Kötz :

Tehlike Mesuliyeti: Tehlike mesuliyeti hakkında BGB'de mevcut kanunî hükümlerin biraraya getirilmesi, birliğin sağlanması ve tehlike mesuliyeti hukukunun daha da geliştirilmesi tavsiye olunmaktadır. Tehlike mesuliyeti tarihi karakterini kaybetmiştir. Zamanın hesaplanması prensipleri, kusur mesuliyetinin yanına BGB'ye dahil edilmelidir.

Bu ilk onyedinci raporun Borçlar Hukuku Reformuna katkısı olmamıştır.

2.2.2.) 1983 Medeni Hukuk Toplantısındaki Borçlar Hukuku Reformu Oturumunun Konuları

Medeni hukuk ilim adamları toplantısında «Borçlar Hukuku Reformu» konusu ele alınmış ve Ocak 1983 de özel bir gündem oluşturularak, aşağıda belirtilen müellifler, aşağıdaki konular üzerinde rapor sunmuşlardır.

Lieb : «Borçlar Hukuku Reformunun Temel Meseleleri»

Picker: Borçlar hukukunun kanunî düzenlenmesinin içine ifanın bozukluğunun şimdiye kadar düzenlenmiyen şekillerinin alınması.

Vollkomer: Özel borç ilişkilerinde ifaların durumuyla ilgili telâhuk.

Laser: Zenginleşme hukuku, tehlike mesuliyeti hukuku ve haksız fiilde fikrî hakların himayesi araçları.

Hopt: «Akde dayanmayan mesuliyet haricinde zenginleşme ve zararın denkleştirilmesi.»

Bu toplantıdan da netice alınamamış, sadece Adalet Bakanlığına diğerlerine ilâve olarak yedi ilmi rapor takdim edilmiştir.

2.2.3.) Değerlendirmeler ve Teklifler 1982/1983

Bu yeni seri raporlarda - müelliflere, raporların konu ve muhtevalarına göre sıralanarak - aşağıda belirtildiği gibi ele alınmıştır.

H. P. Westermann :

Tüketicinin Korunması : Şu ana kadar gelişen tüketicinin korunması hükümlerinin (meselâ Taksitle Satım Kanunu, Açık Öğretim Kanunu) Medeni Kanuna ithali, bazı istisnalarla teklif edilmektedir. Belirli şahısların hukuki durumlarıyla ilgili bazı normlar ve mer'î genel düzenlemeler, genel hükümler haline getirilebilir.

Tüketici politikasının değiştirilme temayülü özel Tüketiciyi Koruma

Kanunu yolu ile olmayıp, bilakis BGB'nin hukuk kurumlarının hakkaniyet üzerine düzeltilmesi yoluyla olacağı teklif edilmektedir.

Emmerich :

Enerji Tedarik Mukavelesi : Bu hususun Medeni Kanunda, medeni hukuk düzenlemeleriyle halledilmesini teklif etmektedir. Çözüm, borçlar hukuku özel hükümlerde münferit borç münasebetlerinin çözümü şeklinde mi? olmalı, yoksa borçlar hukuku genel hükümlerde çözüm mümkün olabilir mi?

Enerji Tedarik Mukavelesi üzerine, bu güne kadar çeşitli düzenlemelerle genel şartları belirtilmiş olan hususlar, vahdet arzeden özel bir kanunla BGB'ye ithal edilmeli, şeklinde bir teklif sunmuştur.

Lieb :

Hizmet Sözleşmesi : Hizmet sözleşmesinin eksikliklerinin giderilmesi tavsiyeye şayan olup, bununla birlikte bağımsız bir hizmet sözleşmesi arzulanmaktadır. Herşeyden evvel hukukun yeni düzenlemesi ve iş hukuku nazara alınarak yeterli bir düzenlemeye gidilemez mi?

BGB'de, şahsî iş mukavelelerinde olduğu gibi, hizmet sözleşmesinde de kanuni bir düzenleme teklif olunmaktadır.

Keilholz :

İmar Hukuku : Eseri yaptırmak isteyen ile yapan arasındaki medeni hukuk münasebetlerinin özel düzenlemesi teklif edilmektedir. BGB'nin dışında, medeni hukukla ilgili imar hukukunun gelişmesi, yeni bir kanunlaştırma ile düzenlenebilir mi?

Mimarlık sözleşmesinin kanunlaştırılması düşüncesinde olduğu gibi, BGB'nin eser sözleşmesinin münferit hükümlerinin değiştirilmesi veya eksikliklerinin giderilmesi, imar sözleşmesinin nokta-i nazarından, özel kanununun çıkmasının kabul edilmemesini teklif etmektedirler.

Helm :

Vekaletsiz İş Görme: Vekaletsiz iş görme, hukuk kurumları içerisinde hangi fonksiyonları ifa etmektedir. Diğer hukuk müesseseleri ile olan münasebetleri sınırlanmalı ve hukuk müesseselerine intibakı sağlanmalıdır.

Bugüne kadar mevcut olan hükümlerin bazı noktalarının değiştirilmesi, açıklanması, BGB'de vekaletsiz iş görme ile yeni kanuni düzenlemelere gidilmesi teklif olunmaktadır.

K. Schmidt :

Medeni Hukuk Ortaklıkları: BGB ortaklıkları hukukunda hangi değişiklikler ve tamamlamalar yapılacaktır.

BGB'nin 54. maddesinin değişikliği ve 705 vd. maddelerinin yeniden ele alınması teklif edilmektedir.

Hadding/Häuser/Welter :

Kefalet ve Garanti Sözleşmeleri: Bu alanın esaslı maddi ve hukuki değişikliği sebebiyle kefalet hukukunda bazı gelişmeler sözkonusu olacaktır. Garanti sözleşmesini kefaletin yanında özel borç münasebetlerinden olarak BGB de düzenlemek gerekir mi?

BGB de kefaletin münferit değişikliği ve HGB deki talep garantisi adı verilen bir düzenlemeden, BGB'deki garanti sözleşmesinin düzenlenmesinde olduğu gibi vazgeçilmiştir.

2.2.4.) 1984 Borçlar Hukuku Reformu Komisyonu

Hazırlanan raporun taslağına göre, Adalet Bakanlığının uygun gördüğü plan üzerine, Borçlar Hukukunun temadiliğini sağlamak maksadıyla, bir komisyon göreve çağrıldı. Bu komisyon 2 şubat 1984'te oluşturuldu. Adalet Bakanlığı görevlileriyle birlikte oluşturulan bu komisyona, tatbikatçılar ve ilim adamları katıldılar. Ancak bu güne kadar herhangi bir netice alınamamıştır.

2.3.) Bugüne Kadar Yapılan Planların ve Neticelerinin Değerlendirilmesi

Bugüne kadar yapılan çalışmaları değerlendirebilmek için herşeyden evvel Borçlar Hukuku reformunun şu ana kadar olan planlamasına ve neticelerine bakmak gerekir; öncelikle Adalet Bakanlığının tasarı teklifleri ele alınmalı, bugüne kadar tanzim edilmiş olan ilmi raporlarla birlikte değerlendirilmelidir. Yâni, ilk olarak ele kesin herhangi bir eserin alınması gerekir, yoksa konu seçiminde keyfiliği gidilir, herkesin iradesine bırakılırsa herhangi bir netice alınmaz. Borçlar Hukuku reformunun toplu olarak ele alınmasında, tasarıların mukayeseli şekli ve tüketicinin korunması kanun tasarısının son şeklinin ele alınması, birlikte mütalaa edilmesi gerekir. Bunların gözden irak tutulması, büyük eksiklikler yaratır; mücerret ve genel konular ile müşahhas ve hususi konular yer değiştirir. Sathi çözümler ile püf noktası, bilhassa doğmatik ve sistematik düzenlemelerle veya halen işlenen konular ile hukuk politikası yahut hukuk devletinin asli unsurları ve diğerleri yer değiştirir, karışır. Kanun

tasarısı müstakil olarak okunursa, teklifi veren müelliflerin çok değişik subjektif görüşleri ve takip ettiği ihususi mülahazalar ile kanunun asıl amacını elde tutmaya çalıştıkları serbest bir çalışmanın nazara alındığı hemen göze çarpmaktadır. Herhangi bir problemi olmayan tasarılar, çok az ilmi çalışmada vardır ve bu tasarıların birarada mütalaa edilerek ele alınmasından sonra Medeni Hukuka kaliteli ve kanditeli bir yaklaşım sözkonusu olur. Alman Medeni Hukuk ilmi için sözkonusu olacak bu problemsiz tasarılar birer ilmi harika, şahane deliller olursa, bazı şüpheler ortaya çıkar. Bu durumda acaba, kanun olması için teklif edilen tasarı yeni bir Borçlar Hukuku sisteminin köşetaşı mı? olacaktır. Yoksa, bu tasarılar yeni binanın herhangi bir süslü kıymetli taşı olarak, ilmi süs koleksiyonuna dahil mi edilecektir.

3.) Borçlar Hukuku Reformunun Çözülmemiş Temel Problemleri

Bugüne kadar konuşulan borçlar hukuku reformunun birçok problemleri vardır. Bunların ilk göze çarpanı şüphesiz, kanun koyucuya tek elden çıkmamış esaslı bir taslağın verilememesidir. Yürürlükte olan borçlar hukukunun gerçek eksikliği, giderilebilecek ve giderilemeyecek kusurları, gerçekleştirilmek istenen münferit veya toplu niyetlerin aracının ve amacının ve buna ilave edilebilecek çeşitli sebeplerin üzerinde yeterince düşünülmemesidir. Kanun koyucunun bu büyük projesi ile ortaya çıkan mesele, hem çok büyük, hem de oldukça karışıktır. Bu meseleler kısmen birbiriyle çatışır ve tekrar gündeme gelir. Bu herşeyden evvel devlet ve milli hukuk veya üzerinde mutabakat sağlanmış «Halk Kanunu» için geçerlidir. Zira, dünyamızda henüz herkes tarafından kabul edilmiş bir hukuk sözkonusu değildir. Kanun sayısının çokluğuna son verme amacı da yeni düzenleme teklifleri karşısında gerçekleşebilir gibi gözükmemekte, bu mesele üzerinde de fazla konuşulmamaktadır. Zira alternatif olarak hakimın hukuk yaratması ele alınacaksa, çok sayıda kanunun kime zararı olmakta veya az sayıda kanunun faydası nerede saklı bulunmaktadır.

3.2.) Kanunlaştırma - Sistemleştirme ve Muhteva Meselesi

Kanunlaştırma hareketlerinin muhtevası gibi teknik problemlerinin de sonu yoktur. Burada ilk olarak, bugüne kadar olan normlaştırma hareketlerinde BGB'nin nicelik olarak fazla yüklenmesi sebebiyle çözümlenmemiş meselelerle, mevcut kanunların muhtevasından doğan meseleler karşımıza çıkar. Bu aşamada bir soru sorulabilir; acaba günümüz kanun koyucuları, evvelki kanun koyucuların yüksek kanun yapma tekniğinden mi? etkilenmektedirler; ayrıca bu günlerde gerekli tarifler, mücerretlik kanunlaştırma tekniği, kanunlaştırma sanatı tekniğinin büyük

karışıklığını bir sistemde toplayabilirler mi? Kanuna kanun ilavesi suretiyle yapılan bu modern düzenlemeler, çeşitli şüpheler ve karanlık noktalar ortaya çıkarmayacak mıdır? Bu soruların hemen akabinde şu da akla gelebilir: Hangi düzenleme materyalleri, hangi kanunlaştırma hareketinde çok az nazara alınacak ve kanunlaştırmada kullanılacak olan bu materyallerin hangisine daha ziyade önem verilecektir? Bu hususta, toplumun mühim meseleleri kanunlaştırılırsa bilhassa anlamlı olur. Ancak bu yapılırken, bunlardan hangisinin neden alındığı ve neden diğerlerinin alınmadığı belirtilirse son derece iyi olur. Gerçek hayatta yeni sözleşme tipleri iyi düzenlenirse, BGB hükümlerinin bir kısmının veya tamamının değiştirilmesi, ortadan kaldırılması gerekmez. Ancak bu görüşe şimdiden bazı müellifler istihzalı tenkitler ileri sürmektedir. Bunlardan birisi (Diederischen): «Ebelik sözleşmesinden, eski ev sözleşmesine, beşikten mezara, bütün hayatın BGB'ce düzenlenmesi, Borçlar Hukukunda yapılacak birkaç vecize değişikliğiyle mümkün olamaz» demektedir.

3.3.) Değerlendirme - Metod ve Yenileme Meselderi

Bu husustaki problemler son derece muhtevalı ve zordur. Yeni Borçlar Hukukuna özellikle hangi ruh hâkim olacak, burada hangi topluluk, piyasa ve sözleşme model geçerli olacak, yeni Borçlar Hukukunu ne şekilde tesis edilecektir. Acaba yeni tesis edilecek borçlar hukuku, liberal sistemi benimseyip, aynı zamanda genel sosyal düzenlemeleri de mi ihtiva edecek; yoksa temel olarak liberal bir sistem kabul edilip, bu sisteme birçok sosyal mahiyetli istisnalar mı getirilecektir? Buradaki önemli problem aslında açıktır. Bilhassa klâsik özel hukuk ile özel haklar arasında menfaat değişiklikleri karşısında iç bütünlüğü elde etmeğe çalışmak gerekmektedir. Bu bütünlük hangi metodla elde ediliyorsa, o metod tercih edilmelidir. Yoksa tesbit edilecek metod önemli değildir. Önemli olan metodun varacağı hedeftir. O hedef de bütünlüktür.

3.4.) Politik, İdeolojik ve Stratejik Meseleler

Yukarıda bahsedilen problemlerin, diğer birçok problemle de yakından alakası vardır. Bu bahsi geçen problemler aynı zamanda politika, ideoloji ve strateji silahlarına da ulaşır. Kapsamlı ve devamlı bir projenin Borçlar Hukuku reformu gibi politikaya karışmaması ve politikadan uzak olması hayal olarak görülebilirse de, bu böyle olmalıdır. Zira ilmi arzular bu yönde inkişaf etmektedir. Ülke politikasının her değişikliğinde, partiler arasında lüzumlu olan çoğunluk ve kuvvet dengesinin her değişikliğinde, önlenemiyen lobi tesirlerinde Reform hareketlerinin değişmesi artık tehir edilmeli, ya da sınırlandırılmalı yahut tamamen terk edilmelidir.

Bu nev'i rizikolardan kaçınmak için, Borçlar Hukuku reformunda temel politik kabullere, bazı fedekârlıklara ihtiyaç vardır. Bu, misal olarak zikredilmek gerekirse, meselâ, bir temel komisyonda hazırlanabilir. Bu nev'i siyasi emsaller olmaksızın, reform projesinin kuvveden fiile çıkma şansı azdır. 1984 de vukuu bulduğu gibi, ilk olarak bu ve benzeri meseleler, bir komisyonda ele alınmıştır. Bu nev'i komisyonlardan, Borçlar Hukuku reformunu sürüncemede bırakacağı için, geçmiş tecrübelerden edinilen kanaatle korkuluyordu. Ve geçen yıllarda asırlık eserler husule getirilemediği gibi, asırlık mükellefiyetler yüklenilmiştir.

4 — Sonuç

Bütün bu çözümsüz problemler karşısında, yeni Borçlar Hukukunun güç durumda kalacağı şüphesizdir. Ancak bütün şüpheciliğe rağmen, ulvi gayeleri amaçlayan bir taslak üzerinde çalışılmalıdır. Hatta bugünkü Borçlar Hukuku değişikliği tasarısı üzerinde ciddi ilmî münakaşalar olması sebebiyle, bu nev'i çalışmalara başlamak her halükarda faydalıdır. Federal Almanya'da başlatılan bu arayışlar, müsbet ve menfi tecrübeleriyle birlikte, kendi hususî reformunu yapacak olan ülkelere de faydalı olacaktır. Burada sunulan ve problemleştirilerek verilen reformist hareketler sizlere bir örnek, numune olabileceği gibi, aynı zamanda bir fikir, bir ikaz olabilir kanaatindeyim.

BİBLİYOGRAFYA

- Tüketicinin korunması ve Borçlar Hukuku reformu hakkında seçilmiş yeni literatürler.
- Bundesminister der Justiz** (Hrsg.), Gutachten und Vorschläge zur Überarbeitung des Schuldrechts, 3 Bände, Bundesanzeiger Verlagsgesellschaft mbH, Köln 1981/1983.
- Bunte, Hermann - Josef**, Zur geplanten Überarbeitung des Schuldrechts, Betriebsberater 1982, S. 685.
- Damm, Reinhard**, Verbraucherrechtliche Sondergesetzgebung und Privatrechtssystem, Juristenzeitung 1978, S. 173 ff.
- Dauner - Lieb, Barbara**, Verbraucherschutz durch Ausbildung eines Sonderprivatrechts für Verbraucher. Systemkonforme Weiterentwicklung oder Schrittmacher der Systemveränderung?, 1983.

- Diederichsen, Uwe**, Zur gesetzlichen Neuordnung des Schuldrechts
Archiv für die civilistische Praxis, Bd. 182, 1982, S. 101 ff.
- Engelhard, Hans A.**, Zu den Aufgaben einer Kommission für die Überar-
beitung des Schuldrechts, NJW 1984, S. 1201 ff.
- Grunsky, Wolfgang**, Vorschläge zu einer Reform des Schuldrechts, Archiv
für die civilistische Praxis, Bd. 182 (1982), S. 453 ff.
- v. Hippel, Eike**, Verbraucherschutz in Europa, Rabels Zeitschrift für
ausländisches und internationales Privatrecht, 1981, S. 353 ff.
- Hönn, Günther**, Kompensation gestörter Vertragsparität, 1982.
- Hopt, Klaus J.**, Nichtvertragliche Haftung außerhalb von Schadens- und
Bereicherungsausgleich, Archiv für die civilistische Praxis, Bd. 183
(1983), S. 608 ff.
- Joerges, Christian**, Verbraucherschutz als Rechtsproblem, 1981.
- ders.**, Zielsetzungen und Instrumentarien der europäischen Verbrau-
cherrechtspolitik: Eine Analyse von Entwicklungen im Bereich des
Zivilrechts, Zeitschrift für Verbraucherpolitik 1979, S. 213 ff.
- ders.**, Der Schutz des Verbrauchers und die Einheit des Zivilrechts, Die
Aktiengesellschaft, 1983, S. 57 ff.
- Kramer, Ernst A.**, Konsumentenschutz als neue Dimension des Privat-
und Wettbewerbsrechts, Zeitschrift für schweizerisches Zivilrecht,
Bd. 98, 1979, S. 49 ff.
- Kübler, Friedrich**, Kodifikation und Demokratie, Juristenzeitung 1969,
S. 645 ff.
- Leipold, Dieter**, Verbraucherschutz - Todesstoß oder Überlebenschance
für das Bürgerliche Recht, in: Studi Onore di Enrico Tullio Liebmann,
Edition Giuffrè, Mailand, 1979, S. 2691 ff.
- Leser, Hans G.**, Zu den Instrumenten des Rechtsgüterschutzes im De-
likts- und Gefährdungshaftungsrechts, Archiv für die civilistische
Praxis, Bd. 183 (1983) S. 568 ff.
- Lieb, Manfred**, Grundfragen einer Schuldrechtsreform, Archiv für die
civilistische Praxis, Bd. 183 (1983), S. 327 ff.
- ders.**, Sonderprivatrecht für Ungleichgewichtslagen? Überlegungen zum
Anwendungsbereich der sog. Inhaltskontrolle privatrechtlicher
Verträge, Archiv für die civilistische Praxis, Bd. 178 (1978), S. 196 ff.

- Picker, Eduard**, Positive Forderungsverletzung und culpa in contrahendo - Zur Problematik der Haftung zwischen Vertrag und Delikt, Archiv für die civilistische Praxis, Bd. 183 (1983), S. 369 ff.
- Rehbinder, Manfred**, Zur gegenwärtigen Situation des Verbraucherschutzes in der Bundesrepublik Deutschland, in: Kitagawa/Rehbinder (Hrsg.), Gegenwartprobleme des Verbraucherschutzes, Berichte über Erfahrungen in Japan und Deutschland, Japanisches Recht, Schriftenreihe, hrsg. von Baumgärtel u. a., Heymanns Verlag Köln, 1978, S. 9 ff.
- ders.**, Rechtliche Probleme des Verbraucherschutzes in der Bundesrepublik Deutschland, in: Kitagawa/Rehbinder aaO, 1978, S. 39 ff.
- Reich, Norbert**, Zivilrechtstheorie, Sozialwissenschaften und Verbraucherschutz, Zeitschrift für Rechtspolitik 1974, S. 178 ff.
- Reich, Norbert/Micklitz, Hans W.**, Verbraucherschutzrecht in der Bundesrepublik Deutschland. Eine Studie im Auftrag der EG-Kommission, van Nostrand Reinhold Company, New York, 1980.
- Reifner, Udo**, Der Schutzbereich eines Verbraucherschutzgesetzes und die Schutzwürdigkeit des Verbrauchers, Zeitschrift für Verbraucherpolitik 1978, S. 203 ff.
- Simitis, Konstantin**, Verbraucherschutz - Schlagwort oder Rechtsprinzip?, 1976.
- Simon, Dieter**, Gesetzesflut - Gesetzesperfektionismus, in: Gesetzerflut - Gesetzesperfektionismus, Eine Problemstellung in Kurzreferaten, Verhandlungen des 53. Deutschen Juristentages, Bd. II, Sitzungsbericht Q 12 ff., 1980.
- Schmidt, Eike**, Von der Privat - zur Sozialautonomie, Juristenzeitung 1980, S. 153 ff.
- Schmidt, Jürgen**, Vertragsfreiheit und Schuldrechtsreform. Überlegungen zur Rechtfertigung der inhaltlichen Gestaltungsfreiheit bei Schuldverträgen, 1985.
- Schmud, Jürgen**, Schuldrechtssüerarbeitung - eine Herausforderung an die Gesetzgeber, Neue Juristische Wochenschrift, 1982, S. 2017 ff.
- Schünemann, Wolfgang B.**, Wandlung des Vertragsrechts, Neue Juristische Wochenschrift, 1982, S. 2027 ff.
- Schwark, Eberhard**, Grundsätzliche Fragen einer Überarbeitung des Schuldrechts des BGB, Juristenzeitung 1980, S. 741 ff.

- Vogel, Hans - Jochen**, Zur Diskussion um die Normenflut, Juristenzeitung, 1979, S. 321 ff.
- Vollkommer, Max**, Die Konkurrenz des allgemeinen Leistungsstörungenrechts mit den Leistungsstörungensinstituten der besonderen Schuldvertragstypen, Archiv für die civilistische Praxis, Bd. 183 (1983), S. 525 ff.
- ders.**, Das neue Maklerrecht - ein Vorbild für die Überarbeitung des Schuldrechts?, in: Festschrift für Karl Larenz, 1983, S. 638 ff.
- Weitzel, Jürgen**, Schuldrechtsreform und Verbraucherschutz, Recht und Politik, 1985, S. 155 ff.
- Westermann, Harm - Peter**, Sonderprivatrechtliche Sozialmodelle und das allgemeine Privatrecht, Archiv für die civilistische Praxis, Bd. 178 (1978), S. 150 ff.
- Wolf, Alfred**, Weiterentwicklung und Überarbeitung des Schuldrechts, Zeitschrift für Rechtspolitik, 1978, S. 249 ff.
- ders.**, Die Überarbeitung des Schuldrechts, Anlässe und Stand der Überlegungen, Archiv für die civilistische Praxis, Bd. 182 (1982), S. 80 ff.
- Wolf, Ernst**, Kein Abschied vom BGB. Absage an die geplante Neuordnung des Schuldrechts, Zeitschrift für Rechtspolitik, 1982, S. 1 ff.
- ders.**, Das BGB, eine unverzichtbare Grundlage des Rechtsstaats, Zeitschrift für Rechtspolitik, 1983, S. 241 ff.

Beiträge des Autors zum Thema Verbraucherschutz und Verbraucherrecht :

- Rechtstatsachen und aktuelle Zivilrechtsprobleme finanzieller Umsatz- und Dienstleistungsgeschäfte - Zu einem Teilaspekt des Verbraucherschutzes in der Bundesrepublik Deutschland, Hogaku Shirin (Japan), Bd. 73, 1975, S. 1 ff.
- Kundenschutz im Fernunterrichtswesen. Zum neuen Fernunterrichtsschutzgesetz und seiner Bedeutung für die Verbraucherrechtentwicklung in der Bundesrepublik Deutschland, Hogaku Shirin (Japan), 1979, S. 51 ff.
- Verbraucherpolitische Vertragsrechtsreformen im Bürgerlichen Gesetzbuch - Zu dem Gesetzentwurf über finanzierte Rechtsgeschäfte und über Maklerverträge, Zeitschrift für Rechtspolitik 1979, S. 265 ff.

- Kundensschutz bei sog. Haustürgeschäften. Hikakuho Zasshi, (Japan), 1979, S. 57 ff.
- Zur neueren Verbraucherschutzgesetzgebung in ihrem Verhältnis zum klassischen Privatrecht, Juristische Arbeitsblätter, 1980, S. 1 ff.
- Verbraucherschutz bei Vertragsabschlüssen außerhalb von Geschäftsräumen - Zu einem Teilaspekt der deutschen und europäischen Verbraucherrechtsentwicklung, Annales de la Faculté du Droit d'Istanbul (Türkei), 1980, S. 19 ff.
- Kundensschutz bei sog. Haustürgeschäften, Hikakuho Zasshi (Japan), 1980, S. 39 ff.
- Aktuelle Verbraucherschutzgesetzgebung und neuere Verbraucherrechtsdiskussion in der Bundesrepublik Deutschland - Zugleich zur Frage der Bedeutung besonderer Verbraucherschutzrechte für das Allgemeine Privatrecht, Hogaku Kenkyo (Japan), 1981, S. 17 ff.
- Neue politische Tendenzen und prozessuale Theorien zu den Verbraucherverbandsklagen in Westdeutschland, Teil I, Jurist (Japan), Nr. 750, 1981, S. 140 ff.; Teil II, Jurist (Japan), Nr. 751, 1981, S. 96 ff.
- Das Recht des Direktmarketing, Kundenwerbung und Verträge außerhalb von Geschäftsräumen, 1982.
- Schuldrechtsreform und Verbraucherrechtsentwicklung in der Bundesrepublik Deutschland, Hanrei Times, (Japan), 1983, S. 26 ff.
- Prozeßrechtliche Probleme von verbraucherpolitischer Bedeutung bei den neuen Verbraucherverbandsklagen im deutschen Zivilrecht, Zeitschrift für Zivilprozeß, Bd. 98, 1985, S. 1 ff.; Nachdruck aus Hikakuho Zasshi (Japan), 1979, S. 1 ff.
- Eheanbahnung und Partnervermittlung. Untersuchung der Rechtslage und Rechtsreform des gewerblichen Partnerschaftsservice aus Anlaß des Gesetzentwurfs über Maklerverträge, 1985.
- Politik und Theorie der Verbraucherverbandsklagen, in: Ishikawa/Kojima (Hrsg.), Zivilverfahren in Europa. Ihre Situation und ihre Aufgaben, Chou University Press (Japan), 1985, S. 117 ff.